

Paweł Sękowski
Kraków

Francja wobec polskich uchodźców wojennych i dipisów w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej

Problematyka ludności przemieszczonej (DP — dipisów) i uchodźców polskich we Francji stanowi niezwykle ważne zagadnienie z punktu widzenia najnowszej historii Polski, ale również w szerszej perspektywie z punktu widzenia historii uchodźców politycznych i DP we Francji po drugiej wojnie światowej. Artykuł ten ma na celu zarysowanie przejawów działalności wobec dipisów i uchodźców polskich przez administrację francuską w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej, tj. w okresie 1944–1949.

Do głównych kategorii ludności polskiej we Francji, które wypełniały definicje DP, należy zaliczyć: deportowanych przez Niemców w czasie wojny do pracy przymusowej we wschodniej Francji, a także byłych jeńców wojennych oraz deportowanych do pracy przymusowej, którzy przybyli z Niemiec do Francji już po jej wyzwoleniu. Były to więc osoby, które zostały przesiedlone na mocy decyzji okupanta niemieckiego i wbrew swojej woli z okupowanego terytorium Polski poza jego granice. Do polskich uchodźców wojennych we Francji zalicza się z kolei Polaków przybyłych do Francji w czasie drugiej wojny światowej, a więc już po ataku hitlerowskich Niemiec na Polskę, głównie w okresie tzw. dziwnej wojny w latach 1939–1940, którzy nie zdołali ewakuować się do Wielkiej Brytanii pod koniec kampanii francuskiej w czerwcu 1940 r. Uchodźcy w przeciwieństwie do tzw. dipisów znaleźli się za granicą na skutek własnej decyzji o opuszczeniu terytorium Polski, gdzie groziło im niebezpieczeństwo ze strony najeźdźców. Ta tzw. nowa emigracja polska we Francji składała się w dużej mierze z polskich żołnierzy i oficerów, urzędników państwowych, w tym nierzadko pracowników administracji rządowej szczebla centralnego. Po drugiej wojnie światowej do Francji zaczęli napływać nowi emigranci polityczni, uchodźcy z wyzwolonej spod okupacji hitlerowskiej Polski, pragnący uniknąć życia (a często również represji) w kraju władanym przez rząd zdominowany przez komunistów.

Ogólna liczba imigrantów polskich we Francji tuż po drugiej wojnie światowej wynosiła według spisu powszechnego z 1946 r. 423 470 osób. Grupa ta była wewnętrznie bardzo zróżnicowana i składała się z kilku kategorii społecznych. W tamtym czasie Polacy stanowili około jednej czwartej ogółu obcokrajowców we Francji¹. Poprzedni francuski spis powszechny z 1936 r. podawał, że Polaków jest 422 694, nieznacznie mniej niż tuż po wojnie, jednak udział

¹ Archives Nationales (AN), Fonds Georges Mauco, sygn. 577 AP, t. V, Les avantages demographiques et économiques de l'immigration, l'INED, „La Documentation française”, 1 VII 1948, s. 6.

procentowy społeczności polskiej wśród ogółu obcokrajowców we Francji był wówczas wyraźnie mniejszy i wynosił tylko nieco ponad 19 proc.² W dodatku liczba Polaków naturalizowanych jako obywatele francuscy w okresie tych dziesięciu lat wzrosła z 26 171 do 46 915³.

Najliczniejsi byli imigranci ekonomiczni z okresu dwudziestolecia międzywojennego (około 75 proc.). Ta grupa, określana w historiografii polskiej mianem „starej emigracji”, składała się przede wszystkim z ludności pochodzenia chłopskiego, pracującej w górnictwie, przemyśle oraz w rolnictwie (robotnicy rolni). Departamenty z najwyższą liczbą imigrantów polskich to — tak samo, jak przed wojną — Pas-de-Calais (około 89 tys.) i Nord (około 57 tys.), gdzie imigracja miała charakter górniczy; Seine wraz z Paryżem (około 34 tys., w tym 25 tys. w samej stolicy), z emigracją robotniczo-przemysłową; Moselle (około 24 tys.) i Meurthe-et-Moselle (około 16,5 tys.), gdzie dominowali robotnicy rolni oraz pracownicy przemysłu ciężkiego; oraz Aisne (około 18 tys.) z największą liczbą polskich robotników rolnych. Przedstawiciele wolnych zawodów liczyli w skali całej Francji zaledwie 3600 osób⁴. Dzieje polskiej imigracji zarobkowej we Francji w okresie dwudziestolecia międzywojennego są tematem szczegółowego i pogłębionego studium Janine Ponty⁵.

Pozostali Polacy przybyli do Francji po 1939 r. i stanowili zróżnicowaną grupę, zwaną częstą nową emigracją. Byli to najpierw żołnierze, którzy nie zdołali ewakuować się do Wielkiej Brytanii po upadku Francji w 1940 r. (około 20 tys.)⁶, oraz cywile, którzy również przybyli do Francji po 1 IX 1939 r. i pozostali tam po jej klęsce z czerwca 1940 r.

Po wyzwoleniu Francji, zwłaszcza w latach 1945–1946, pewna liczba byłych jeńców przetrzymywanych w latach wojny przez nazistowskie Niemcy zdecydowała się na wybór ziemi francuskiej jako swojego schronienia. Ci, którzy się na to zdecydowali (około 25 tys. osób w ciągu całego badanego okresu i ze wszystkich zachodnich stref okupacyjnych Niemiec), nie chcieli powracać do Polski zdominowanej po wojnie przez komunistów. Większość spośród nich zdecydowała się pozostać we Francji, otrzymując kategorię DP⁷. Według statystyk IRO (International Refugee Organization, Międzynarodowa Organizacja do spraw Uchodźców) między marcem 1946 r. a grudniem 1949 r. było 6509 polskich dipisów, którzy emigrowali z amerykańskiej strefy okupacyjnej Niemiec do Francji⁸. Ustalenie liczby dipisów pochodzących z tej właśnie strefy jest najłatwiejsze, ponieważ Amerykanie prowadzili najbardziej szczegółowe statystyki. Liczby dla przybyłych do Francji polskich DP z pozostałych zachodnich stref okupacyjnych Niemiec mogą być szacowane na poziomie 10 tys. dla strefy francuskiej oraz około 5 tys. dla brytyjskiej.

² J. Ponty, *Un enjeu des relations franco-polonaises: l'immigration collective et le retour en Pologne (1919–1948)*, w: *Les relations entre la France et la Pologne au XXe siècle*, red. J. Łaptos, B. Michel, Kraków 2002, s. 96; L. Turajczyk, *Spoleczno-polityczne organizacje polskie we Francji 1944–1948*, Warszawa 1978, s. 15, 16.

³ Ibidem, s. 16.

⁴ *Résultats statistiques du recensement général de la population effectué le 10 mars 1946*, t. II: *Population présente totale*, Paris 1953, s. 364, 365; A. Girard, J. Stoetzel, *Français et immigrés*, Paris 1953, t. I, s. 447; J. Gruszyński, *Spoleczność polska we Francji 1918–1978*, Warszawa 1981, s. 6667; L. Turajczyk, op. cit., s. 33, 34.

⁵ J. Ponty, *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, wyd. 3, Paris 2005.

⁶ E. Gogolewski, *La Pologne et les Polonais dans la tourmente de la deuxième guerre mondiale*, Lille 1996, s. 138.

⁷ J. Łaptos, *La situation et le rôle de l'émigration politique polonaise en France à l'époque de la guerre froide (1944–1956)*, w: *Les relations entre la France et la Pologne...*, s. 184.

⁸ AN, Organisation Internationale pour les Réfugiés (OIR), sygn. AJ 43, t. 1121, Resettlement of Displaced Persons from U.S. Zone in Germany, Net accumulative total, 1 March 1946 — 31 December 1949.

Pewna część polskich żołnierzy w służbie czynnej, którzy podporządkowani byli brytyjskim władzom wojskowym komendatury SHAEF (*Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force*) i z tego powodu całkowicie niezależni od czynników rządowych Polski Ludowej, zgrupowana została w dwóch obozach podporządkowanych Polskiej Wojskowej Misji Likwidacyjnej we Francji. Po czerwcu 1945 r., a więc po cofnięciu uznania Rządowi RP w Londynie przez Francję, dwa takie obozy znajdowały się w Lille oraz w La Courtine (departament Creuse). Przebywało w nich w 1946 r. około 5500 żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych (PSZ). Podlegali oni stopniowej demobilizacji, o której w 1945 r. zdecydował rząd brytyjski.

Początkowo żołnierze PSZ, którzy znajdowali się we Francji po czerwcu 1940 r., nie uważali sami siebie za emigrantów politycznych. Niemniej ich życie coraz bardziej się stabilizowało, gdy to, co miało być sytuacją tymczasową, stawało się stanem permanentnym. Tak np. Georges Mauco, wybitny specjalista w tematyce imigracji, pisał na bieżąco w trakcie swojego objazdu po departamencie Nord w lipcu 1946 r., że ulokowano tam do pracy zaledwie 1800 Polaków — żołnierzy podporządkowanych brytyjskiej władzy wojskowej. Większość osób należących do tej kategorii pozostawała zgrupowana „nieaktywna w obozach”⁹.

Niektórzy spośród byłych jeńców wojennych, jak również pewna liczba deportowanych do pracy przymusowej, rekrutowani byli przez wojskowe czynniki amerykańskie do kompanii wartowniczych. W marcu 1946 r. było około 23 tys. takich osób. Ich obowiązkiem było pilnowanie niemieckich jeńców wojennych oraz rozmaitych magazynów¹⁰.

Całkowicie odrębną kategorię stanowili deportowani do pracy przymusowej we Francji wschodniej, których liczba przekraczała 33 tys. Deportacji dokonali Niemcy w latach 1943–1944, zwłaszcza z obszaru dawnych województw łódzkiego i częstochowskiego (włączonych do Rzeszy w ramach tzw. Kraju Warty) oraz z ziem centralnej Polski przynależnych do Generalnego Gubernatorstwa. Według statystyk Polskiego Czerwonego Krzyża we Francji rozmieszczenie terytorialne ogółu około 33 700 deportowanych polskich we Francji w październiku 1944 r. było następujące: 14 tys. w Ardenach, 11 tys. w departamencie Meuse, 3 tys. w Aisne, 2,5 tys. w Meurthe-et-Moselle, 2 tys. w Somme, 1,2 tys. w Haute-Marne. Ciekawa była struktura wewnętrzna tej grupy: 30 proc. stanowiły kobiety, 25 proc. mężczyźni i aż 45 proc. dzieci poniżej czternastego roku życia¹¹.

Po wyzwoleniu sytuacja byłych deportowanych często pozostawała nadal bardzo trudna. Kiedy prawowici właściciele francuscy powracali do swoich gospodarstw oraz gdy dobiegał końca okres prac sezonowych, Polacy usuwani byli z dotychczasowych miejsc osiedlenia do obozów dla deportowanych we Francji środkowej. To właśnie Polacy z tej specyficznej kategorii byli najbardziej przychylnie pośród „nowej emigracji” nastawienie do akcji masowej repatriacji przygotowywanej od 1945 r. przez władze Polski Ludowej. Opuścili oni terytorium polskie wbrew swojej woli, nie mieli również podstaw, aby spodziewać się jakichkolwiek represji politycznych ze strony władz nad Wisłą. Dlatego nie szukali zazwyczaj pracy, licząc na rychły powrót do kraju. Niestety, ten opóźniał się, a przeprowadzanie akcji repatriacyjnej było dalekie od profesjonalizmu¹².

⁹ AN, Fonds Georges Mauco, sygn. 577 AP, t. 5, Notice sur la visite de Georges Mauco dans le département du Nord en juillet 1946, s. 2.

¹⁰ C. Brzoza, *Polskie Oddziały Wartownicze przy armii amerykańskiej we Francji (1944–1947)*, „Państwo i Społeczeństwo” I: 2001, nr 1, s. 176.

¹¹ Biblioteka Polska w Paryżu (BPP), Spuścizna Mieczysława Biesiekierskiego (M. Biesiekierski), sygn. tymcz. 3, Raport z działalności Towarzystwa Pomocy Polakom we Francji (TOPF) i problemy do rozwiązania na najbliższą przyszłość, Paryż, 13 XI 1944.

¹² [AMY], „Chcę wrócić — ale na swoje”. *Rozpaczliwe położenie deportowanych*, „Sztandar Polski”, nr 37, 9 IX 1945.

Okolo 15 tys. Polaków znajdujących się we Francji tuż po wojnie należało do kategorii jeńców wojennych przymusowo wcielonych do Wehrmachtu, a przetrzymywanych teraz w obozach wojsk alianckich. Podobna była sytuacja byłych członków Organizacji Todt. Znaczna część Polaków, byłych żołnierzy Wehrmachtu, wstąpiła następnie do Polskich Sił Zbrojnych, zasilając armię polską w Wielkiej Brytanii, a przede wszystkim we Włoszech (2. Korpus Polski)¹³.

Liczba uchodźców politycznych przybyłych bezpośrednio z Polski już po zakończeniu wojny wynosiła do końca 1949 r. około 10 tys.

Większość emigracji wojennej — jak również dipisów przybyłych do Francji tuż po jej wyzwoleniu — która wraz z kobietami i dziećmi liczyła co najmniej 100 tys. osób (według statystyk Ambasady RP w Paryżu), powróciła do Polski. Liczba tych, którzy zdecydowali się pozostać we Francji wynosiła w sumie około 20 tysięcy. Mogą być oni uznawani za niechętnych bądź wrogich nowemu ustrojowi politycznemu w Polsce.

Poza repatriacją licznych dipisów i uchodźców wojennych pomiędzy 1946 a 1948 r. powróciło do Polski w drodze tzw. reemigracji, organizowanej przez władze Polski Ludowej i opartej na kolejnych polsko-francuskich umowach repatriacyjnych, prawie 70 tys. Polaków ze starej emigracji zarobkowej.

Rzecz jasna, administracja francuska musiała w jakiś sposób zmierzyć się z problemem licznych uchodźców wojennych oraz dipisów, którzy znaleźli się na jej terytorium po 3 IX 1939 r., tj. po dniu, w którym Francja włączyła się do drugiej wojny światowej.

Okres okupacji wpłynął na wzrost liczby uchodźców wielu narodowości. Liczba ludności przemieszczonej pochodzenia polskiego, znajdującej się we Francji w październiku 1944 r., tj. zaraz o wyzwoleniu Francji, wynosiła według korespondencji „New York Times” około 75 tys.¹⁴

W marcu 1946 r. liczba możliwych do repatriowania polskich DP oceniana była na 52 831 osób. Liczba wszystkich dipisów we Francji wynosiła tymczasem 65 493 osób. Poza ogromną liczbą Polaków było to 2515 osób pochodzących z Jugosławii oraz 10 147 DP innych narodowości¹⁵.

Po wyzwoleniu Francji, podobnie jak to miało miejsce od kwietnia 1944 r., wszystkie istniejące dotąd polskie schroniska i punkty opieki (*centres d'accueil polonais*) we Francji południowej, kierowane *de facto* przez polski personel reprezentujący aparat opiekuńczy władz polskich w Londynie, zostały podporządkowane Wydziałowi Obcokrajowców (*Service des Étrangers*) „francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych (*Ministère des Affaires Étrangères*, dalej: MAE). Sformalizowana została przy tym pomocnicza rola ponownie zalegalizowanego Polskiego Czerwonego Krzyża we Francji (PCK), o czym stanowiło pismo kierownika Wydziału Obcokrajowców, a jednocześnie delegata MAE Rządu Tymczasowego Republiki Francuskiej na obszar Vichy z końca września 1944 r. Stwierdzono tam, iż PCK „będzie sprawował, poprzez sieć swoich inspektorów i zarządców, kierownictwo życia duchowego punktów oraz wyłączną kontrolę nad środkami własnymi przeznaczonymi na rzecz tychże”. Punkty znajdowały się pod kierownictwem delegatów okręgowych PCK, którzy z kolei podporządkowani byli bezpośrednio Wydziałowi Obcokrajowców. Zakwaterowanie przewi-

¹³ L. Turajczyk, op. cit., s. 47; C. Brzoza, *Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych w oddziałach wartowniczych przy armii amerykańskiej we Francji, 1946–1947*, w: *Wojsko i kultura w dziejach Polski i Europy. Księga jubileuszowa profesora Piotra Matusaka w 65 rocznicę urodzin*, red. R. Dmowski, J. Gmitruk, G. Korneć, W. Włodarkiewicz, Warszawa–Siedlce 2006, s. 493.

¹⁴ AN, OIR, sygn. AJ 43, t. 18, „Help for displaced held up in France”, by John MacCormac, article in the „New York Times” from 14th october 1944.

¹⁵ AN, OIR, sygn. AJ 43, t. 52, Estimate by countries of total number of repatriable Displaced Persons for the march 1946.

dywano dla mężczyzn między osiemnastym a pięćdziesiątym rokiem życia „rzeczywiście niezdolnych do pracy” oraz dla kobiet między dwudziestym pierwszym a czterdziestym rokiem życia — panien lub zamężnych niemających dzieci¹⁶. Udział Polaków z nowej emigracji pośród wszystkich rezydentów schronisk MAE zarządzanych przez PCK wynosił 70–80 proc.¹⁷

Poniżej przedstawiam listę wszystkich schronisk we Francji południowej, które w listopadzie 1944 r. podporządkowane były administracyjnie Wydziałowi Obcokrajowców MAE:

Tabela 1. Schroniska dla Polaków we Francji południowej podporządkowane administracji Wydziału Obcokrajowców MAE, stan na listopad 1944 r.¹⁸

Miejscowość	Departament	Liczba rezydentów	Uwagi
Aix-les-Bains	Savoie	275	szpital
Grésy-sur-Aix	Savoie	50	—
Brides-les-Bains	Savoie	85	—
Le Bourg d'Oisans	Isère	90	—
Challes-les-Eaux	Savoie	100	—
Hauteville	Ain	90	sanatorium
L'Isle-Jourdain	Gers	90	—
La Bastide	Lozère	140	—
La Vernusse	Indre	50	—
Lasalle	Gard	60	—
Le Sappey	Isère	50	—
Mercury-Genilly	Savoie	40	—
Montfaucon	Haute Loire	55	—
Salies-du-Salat	Haute Garonne	135	—
Uriage-les-Bains	Isère	65	schronisko + dom wypoczynkowy
Vic-sur-Cère	Cantal	110	—
Villard-de-Lans	Isère	325	Liceum im. Cypriana Norwida
Voiron	Isère	75	—
Yssingaux	Haute Loire	100	—
Bretenoux	Lot	50	—
RAZEM	—	2035 rezydentów	—

Od marca 1945 r. tworzone były nowe punkty, którymi administrowało Ministerstwo do spraw Jeńców Wojennych i Deportowanych, następnie przekształcone w Ministerstwo do spraw Jeńców Wojennych, Deportowanych i Uchodźców (*Ministère des Prisonniers de Guerre, Déportés et Réfugiés*, dalej: MPDR). Przeznaczone one były dla obcokrajowców, którzy nie zamieszkiwali

¹⁶ BPP, Spuścizna Józefa Jakubowskiego (J. Jakubowski), sygn. tymcz. 16, Lettre du Consul Général de France — Chef du Service des Étrangers, délégué à Vichy du MAE du Gouvernement Provisoire de la République aux délégués régionaux et chefs de centre d'accueil polonais sur la réorganisation des centres d'accueil polonais, Vichy, 26 IX 1944.

¹⁷ BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 17, Raport nr 1 z działalności PCK we Francji pomiędzy 1 IX a 31 XI 1944.

¹⁸ BPP, M. Biesiekierski, sygn. tymcz. 3, Raport z działalności Towarzystwa Opieki nad Polakami we Francji (TOPF) i problemy do rozwiązania na najbliższą przyszłość, Paryż, 13 XI 1944.

stale we Francji w momencie rozpoczęcia wojny przez ten kraj, tj. 3 IX 1939 r., *de facto* chodziło zaś o polskich dipisów, których władze francuskie z założenia traktowały jako przyszłych polskich repatriantów do kraju¹⁹. W marcu 1946 r., gdy prowadzona już była akcja repatriacyjna, głównym obozem zbornym MPDR dla polskich dipisów stał się Fort–Moselle w Metz²⁰.

Z kolei cudzoziemców, których zatrzymywały francuskie służby graniczne w trakcie próby nielegalnego przekroczenia granicy — co było coraz częstsze wobec postępu ofensywy alianckiej — kierowano do Ośrodka Zbornoego (*Centre de Rassemblement*) w Châlons-sur-Marne i następnie przekazywano do ośrodków administrowanych przez wojskowe władze państw alianckich²¹.

Funkcjonowały ponadto obozy Ministerstwa Pracy, zarządzane przez Wydział Zagranicznej Siły Roboczej (*Service de la Main-d' Œuvre Étrangère*), przeznaczone dla dipisów deklarujących się jako zdolni do pracy. Takich jednak było niewiele, jako że większość z nich pragnęła bądź powrócić do Polski, bądź szukała dróg do polskich instytucji opiekuńczych we Francji lub do polskich obozów wojskowych w tym kraju.

Dla wyrobienia sobie ogólnego pojęcia o sytuacji Polaków znajdujących się zaraz po wojnie we Francji, którzy wymagali zewnętrznej pomocy socjalnej, najlepsza wydaje się analiza listy zasiłkobiorców PCK we Francji z marca 1945 r. PCK przyznało 60 tys. zasiłków, z czego 30 proc. za pośrednictwem swojej Delegatury Okręgowej w Paryżu oraz 37,5 proc. poprzez Delegaturę okręgową w Lille²². 6764 osób znajdowało się wówczas w różnego typu obozach i schroniskach, z czego przeważająca większość w ośrodkach pod zarządem MPDR. 885 osób ulokowanych było we francuskich szpitalach, a 229 w Szpitalu Polskim w Aix-les-Bains. 90 osób podreperowywało zdrowie w sanatorium dla gruźlików w Hauteville. Ponadto 160 polskich uczniów kształciło się w Liceum Polskim w Villard-de-Lans, a 160 polskich studentów otrzymywało stypendium PCK. Do tej liczby należy jeszcze włączyć 140 polskich więźniów we francuskich aresztach.

Pośród 44 329 osób stale korzystających z pomocy PCK było 28 249 deportowanych (w tym ponad 27 tys. pod opieką Delegatury Okręgowej PCK w Verdun) oraz 3497 Żydów (z czego 2676 pod opieką Delegatury paryskiej PCK).

W tym czasie we Francji przebywało około 9500 polskich Żydów. PCK w dziedzinie pomocy społecznej dla ludności żydowskiej dobrze oceniało swoją współpracę z Federacją Związków Żydowskich (*Fédération des Sociétés Juives de France*, dalej: FSJF), Kołem Pomocy Generalnego Komitetu Obrony Żydów (*Cercle Amical du Comité Général de Défense des Juifs*, dalej: CGDJ), Biurem Pomocy Emigrantom (*Office de Secours aux émigrants*), Komitetem Wsparcia dla Uchodźców (*Comité d'Assistance aux Réfugiés*, dalej: CAR) oraz Komitetem Organizacyjnym Pomocy Uchodźcom (*Comité d'Organisation de Secours aux Réfugiés*). Natomiast przedstawiciele rządu polskiego na uchodźctwie we Francji bardzo źle oceniali stosunki ze Związkiem Żydów Polskich w Paryżu²³.

¹⁹ AN, Police Générale, sygn. F 7, t. 16102, Note de la Direction des étrangers et des passeports pour le Ministre de l'Intérieur sur les étrangers en France, Paris, le 20 avril 1945.

²⁰ AN, Affaires militaires, sygn. F 9, t. 3840, Notice de la conférence avec les représentants du Service des Prisonniers, Déportés et Réfugiés sur le rapatriement des internés étrangers déplacés, le 23 mars 1946.

²¹ AN, Cabinet du Ministre de l'Intérieur, sygn. F 1a, t. 3346, Circulaire du Ministre de l'Intérieur aux commissaires régionaux et préfets sur les étrangers rapatriés ou introduits en France à la suite de l'avance des armées alliées, Paris, le 5 mai 1945.

²² BPP, M. Biesiekierski, sygn. tymcz. 3, Rozmieszczenie terytorialne podopiecznych PCK we Francji w marcu 1945 r.

²³ Ibidem; BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 16, Pismo PCK we Francji do rady do spraw prawnych i społecznych Ambasady RP w Paryżu na temat działalności PCK we Francji, Paryż, 10 IV 1945.

Podczas gdy administracja francuska nie traktowała nowo przybyłych Żydów inaczej niż wszystkich innych DP, rozwijały się liczne inicjatywy prywatne niosące pomoc ludności żydowskiej. Główną instytucją zajmującą się Żydami (polskimi i nie tylko) we Francji był od 1945 r. Żydowski Komitet Akcji Socjalnej i Rekonstrukcji (*Comité Juif d'Action Sociale et de Reconstruction*, dalej: COJASOR), utworzony z połączenia trzech dotychczasowych organizacji: CAR, CGDJ i FSJF. COJASOR przyznawał zasiłki dla nowo przybywających imigrantów żydowskich oraz prowadził ośrodki przyjęć oraz rekonwalescencji²⁴. Obok pomocy ze źródeł własnych stowarzyszenia żydowskie, takie jak COJASOR, regularnie rekomendowały Żydów — obywateli polskich znajdujących się w potrzebie do zasiłków PCK²⁵. W kwietniu 1946 r. wydzielona została specjalna komórka COJASOR do spraw cudzoziemców, tzn. dla Żydów niemających obywatelstwa francuskiego. Nosiła ona nazwę Specjalny Wydział do spraw Imigrantów (*Service spécial des Immigrants*)²⁶.

Rozmiar pomocy niesionej przez COJASOR uchodźcom żydowskim — obywatelom polskim bardzo się zwiększył po pogromie kieleckim z lipca 1946 r., nawet jeśli przeważająca większość przybywających traktowała Francję jedynie jako kraj tranzytowy na drodze do emigracji zamorskiej²⁷. W lipcu 1946 r. francuskie Ministerstwo Pracy podjęło w końcu decyzję ułatwiającą osiedlenie się we Francji Żydom polskim, którzy wciąż pozostawali internowani w obozach na terenie Niemiec. Nowe uregulowanie faworyzowało tych, których rodzice znajdowali się już we Francji oraz robotników wykwalifikowanych²⁸.

Polscy dipisi przebywający w obozach MPDR często zmieniali miejsce przebywania, co było skutkiem decyzji władz francuskich, które musiały mieć na względzie wymóg skutecznego zarządzania setkami tysięcy uchodźców dziesiątków narodowości znajdujących się na terytorium Francji. Przedstawicielka Ambasady Wielkiej Brytanii w Warszawie Mary O'Malley, która przybyła do Francji zorientować się w sytuacji ludności polskiej, zanotowała w raporcie w marcu 1945 r., iż „[...] mężczyźni nie chcą oddalać się od obozu dla wykonywania pracy, gdyż obawiają się, że po ich powrocie okaże się, że w międzyczasie ich rodziny przeniesione zostały gdzie indziej”. Być może to jedna z odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak wielu polskich dipisów wcale nie poszukiwało pracy. Na marginesie raportu O'Malley wskazała ważny czynnik życia w obozie — spotykaną wszędzie jednomyślność co do „szkodliwego wpływu moralnego i fizycznego obozów na zamieszkujących w nich”²⁹. Podobnie sekretarz generalna stowarzyszenia *Les Amis de la Pologne* („Przyjaciele Polski”) Rosa Bailly, niezwykle wrażliwa na los polskich DP, przyznawała, że obozy wywołują „lawinowo” demoralizację wśród ich mieszkańców³⁰.

²⁴ L. Fourtage, *Accueillir des déportés juifs en France (novembre 1943–novembre 1945)*, w: *Terre d'exil, terre d'asile. Migrations juives en France aux XIXe et XXe siècles*, red. C. Zytnicki, Paris 2010, s. 81, 89.

²⁵ BPP, akc. 3209, Dokumenty Tadeusza Błaskiewicza — Sprawozdanie z inspekcji finansowej w Delegaturze Okręgowej PCK w Paryżu, 8–24 I 1946.

²⁶ J. Maspero, *Itinéraires de Juifs polonais immigrés en France entre 1945 et 1951*, praca maisterska, Université Paris I, 2005, s. 143.

²⁷ L. Hobson-Faure, *Penser l'accueil des immigrés juifs: L'American Joint Distribution Committee et les œuvres sociales juives françaises après la Shoah*, w: *Terre d'exil; terre d'asile...*, s. 106.

²⁸ AN, Cabinet du Ministre de l'Intérieur, sygn. F 1a, t. 3364, Notice sur la décision du Ministère du Travail concernant les Juifs polonais, le 12 juillet 1946.

²⁹ BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 25, Rapport de Mme Mary O'Malley de son séjour dans des centres des déportés polonais au Nord-Est de la France, le 16 mars 1945.

³⁰ AN, Fonds Louis Marin, sygn. 317 AP, t. 141, Note sur les Polonais en France, par Rosa Bailly, Paris, le 12 mars 1945, s. 3.

Wielką pomoc polskim dipisom zgromadzonym w obozach MPDR nosiła Społeczna Organizacja Pomocy Emigrantom (*Service Social d'Aide aux Emigrants*, dalej: SSAE). Było to stowarzyszenie pożytku publicznego, które w 1946 r. otrzymało umocowanie prawne do przyjmowania i osiedlania rodzin imigrantów we Francji. Działalność SSAE w superlatywach oceniali polscy antykomunistyczni działacze społeczni we Francji.

Na początku maja 1945 r. istniało w północnej Francji jedenaście ośrodków MPDR, w których prowadził swoją działalność PCK we Francji — tj. ośrodków dla polskich dipisów niezamieszkujących stale we Francji w dniu 3 IX 1939 r. Kolejnych siedem ośrodków było w trakcie przygotowania do otwarcia we Francji południowej. Mieszkańcy tych obozów z reguły nie mieli żadnych oficjalnych dokumentów personalnych.

Tabela 2. Polscy DP w obozach i schroniskach podporządkowanym administracji MPDR, stan na 1 V 1945 r.³¹

Miejscowość	Departament	Liczba rezydentów	Uwagi
Chaumont	Haute Marne	1100	stały
Connantre	Marne	1600	stały + namioty
Toul	Meurthe-et-Moselle	600	stały
Saint-Médard	Ille-et-Villaine	620	stały
La Ferté-Saint-Aubin	Loiret	<i>nieznana</i>	stały
Sables-d'Or	Côtes-du-Nord	540	stały
Saint-Cast	Côtes-du-Nord	640	stały
Decize	Nièvre	720	stały
Saint-Germain-les-Belles	Haute Vienne	242	stały
Charleville	Ardennes	150	tymczasowy, w likwidacji
Ostenville	Pas-de-Calais	250	tymczasowy, w likwidacji
Verneuil-sur-Indre	Indre-et-Loire	dla 125 osób	w przygotowaniu, stały
Brantôme	Dordogne	dla 400 osób	w przygotowaniu, tymczasowy
Saint-Aulaye	Dordogne	dla 600 osób	w przygotowaniu, tymczasowy
Château-du-Roc	Dordogne	dla 120 osób	w przygotowaniu, stały
Château-Le-Frage	Corrèze	dla 400 osób	w przygotowaniu, stały
Montcheuil	Dordogne	dla 400 osób	w przygotowaniu, tymczasowy
Lusignan	Vienne	dla 300 osób	w przygotowaniu, tymczasowy
RAZEM	Francja północna	6462	stan na 1 V 1945 r. (bez: La Ferté Saint-Aubin)
RAZEM	Francja południowa	dla 2345 osób	miejsca w przygotowaniu

³¹ BPP, M. Biesiekierski, sygn. tymcz. 3, Obozy i schroniska dla polskich DP — stan na 1 V 1945.

W tym samym czasie nieduża grupa około 250 Polaków znajdowała się w dwóch obozach Wydziału Zagranicznej Siły Roboczej Ministerstwa Pracy (trzeci był przygotowywany). Były to osoby zdolne do pracy i poszukujące zajęcia. Liczba mieszkańców obydwu tych obozów była wyraźnie mniejsza niż przewidziane dla nich możliwości zakwaterowania. Rzecz jasna, obozy Ministerstwa Pracy miały z definicji charakter tymczasowy.

Tabela 3. Polscy DP w obozach podporządkowanych Wydziałowi Zagranicznej Siły Roboczej Ministerstwa Pracy, stan na 1 V 1945 r.³²

Miejscowość	Departament	Liczba rezydentów	Przewidziane możliwości zakwaterowania
Beaublanc	Haute Vienne	122	250
Séreilhac	Haute Vienne	112	500
Montgivray	Indre	w przygotowaniu	300

W czerwcu 1945 r. zostały utworzone nowe obozy MPDR dla polskich dipisów w następujących lokalizacjach: Piemont (departament Marne) z 300 rezydentami, Puteaux (Seine) — 600 osób, Kellerman (Seine) — 50 osób, Bouresse (Vienne) — 237 osób i Mauvezin (Gers) — 446 mieszkańców. We wrześniu działał już ośrodek zakwaterowania Polaków w Couiza (Aube) z 800 mieszkańcami. Oczywiście liczba rezydentów poszczególnych obozów i schronisk była płynna³³.

Od lutego 1945 r. polscy dipisi we Francji korzystali z zasiłków rodzinnych, zasiłków dla starców i innych świadczeń przyznawanych przez administrację francuską³⁴.

Sytuacja dipisów i polskich uchodźców stała się pobudką dla działalności społecznej licznych Francuzów, pragnących poprawić ciężką dolę imigrantów. Taki był cel utworzenia Francusko-Polskiego Komitetu Pomocy Jeńcom Wojennym i Deportowanym (*Comité franco-polonais d'aide aux prisonniers de guerre et déportés*), który powstał w kwietniu 1945 r. dla koordynacji działalności na rzecz polskich ofiar wojny. W skład jego komitetu honorowego weszło wiele wybitnych osobistości francuskiego życia publicznego³⁵. Po czerwcu 1946 r., gdy znaczna część polskich deportowanych do pracy przymusowej wyjechała z Francji w ramach akcji repatriacyjnej, akcja Komitetu skoncentrowała się na pomocy dzieciom w Polsce pod nową firmą Komitetu Pomocy Dzieciom — Ofiarom Wojny w Polsce (*Comité d'aide aux enfants en Pologne — victimes de la guerre*)³⁶. Po wyzwoleniu aktywność wznowiło także stowarzyszenie *Les Amis de la Pologne*, założone już w 1919 r. przez poetkę Rosę Bailly. Niosło ono pomoc polskim żołnierzom i deportowanym we Francji.

Gdy polskie władze w Warszawie nasiliły propagandę na rzecz repatriacji, czołowi działacze związani z Rządem RP na Uchodźstwie z siedzibą w Londynie wspierali ideę imigracji

³² Ibidem.

³³ BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 16, Obozy i ośrodki wysiedlonych pod opieką PCK we Francji, 10 czerwca 1945 r.; AN, Cabinet du Ministre de l'Intérieur, sygn. F 1a, t. 3303, Note sur les incidents qui ont eu lieu le 25 septembre au Centre d'hébergement des Polonais de Couiza, le 17 octobre 1945.

³⁴ BPP, M. Biesiekierski, sygn. tymcz. 3, Rozmieszczenie terytorialne podopiecznych PCK we Francji w marcu 1945 r.

³⁵ AN, Fonds Louis Marin, sygn. 317 AP, t. 140, Lettre d'information du Comité franco-polonais d'aide aux prisonniers de guerre et déportés portant sur sa création, Paris, le 30 avril 1945.

³⁶ AN, Fonds René Cassin, sygn. 382 AP, t. 150, Lettre du Comité franco-polonais d'aide aux déportés et prisonniers de guerre polonais en France à René Cassin, président du Conseil d'État, Paris, le 8 septembre 1946.

uchodźców polskich do Francji. Liczba uchodźców polskich w okupowanych przez alianców Niemczech była bardzo duża — Polacy stanowili najliczniejszą grupę narodowościową wśród wszystkich dipisów.

Ze strony władz francuskich agendą odpowiedzialną za rekrutację siły roboczej za granicą był Państwowy Urząd Imigracji (*Office National de l'Immigration*, dalej: ONI), a efektem jego działalności miało być zaspokojenie potrzeb demograficznych i ekonomicznych powojennej Francji. ONI, utworzony na mocy dekretu z 26 III 1946 r., odpowiadał za prowadzenie polityki określonej przez władze publiczne i znajdował się pod podwójną zależnością: od Ministerstwa Pracy oraz Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Spraw Ludnościowych. W praktyce ONI przejął rolę niegdyś wypełnianą przez organizacje pracodawców, organizując rekrutację za granicą oraz osiedlenie imigrantów na terenie Francji i mając monopol w dziedzinie selekcji i osiedlania zagranicznej siły roboczej³⁷. Zanim powstał ONI, odpowiednimi agendami administracji francuskiej współpracującymi z PCK we Francji — jako organizacją społeczną niosącą pomoc ludności polskiej oraz instytucją oficjalnie reprezentującą Rzeczpospolitą Polską na terytorium Francji w tej dziedzinie — były Biura Osiedlcze (*Office de Placement*) Ministerstwa Pracy. W 1946 r. rolę tę przejął właśnie ONI. Przed drugą połową 1946 r. ewentualne możliwości imigracji polskiej siły roboczej z terytorium okupowanych Niemiec były blokowane przez fakt oficjalnego poparcia Republiki Francuskiej dla akcji repatriacji polskich dipisów i uchodźców³⁸.

Od 1946 r. ONI rekrutował cudzoziemców przede wszystkim we francuskiej strefie okupacyjnej Niemiec, stosując jednak surową selekcję zarówno pod względem zdrowia fizycznego, jak i na poziomie „moralnym” (*de facto* politycznym). Kluczową rolę w selekcji w komisjach rekrutacyjnych ONI pełnili przedstawiciele mocno skomunizowanej Generalnej Konfederacji Pracy (*Confédération Générale du Travail*, dalej: CGT). Liczba polskich dipisów w strefie francuskiej — wszyscy deportowani i byli jeńcy wojenni — wynosiła w końcu 1945 r. około 120 tys.³⁹

Władze francuskie doskonale zdawały sobie sprawę z faktu, że DP w Niemczech byli źle widziani przez francuskich komunistów. Ta świadomość przejawiała się nawet w dokumentach oficjalnych. Tak na przykład w opracowaniu Komisariatu Generalnego do spraw Planu (*Commissariat Général au Plan*) na temat siły roboczej z 13 I 1947 r. pojawiają się następujące słowa: „[...] widoczna jest ze strony francuskiego ruchu związkowego wobec tych osób [DP w Niemczech — przyp. P.S.] pewna niechęć, wynikająca z przesłanek politycznych”⁴⁰. Również w nocie Dyrekcji Reglamentacji (*Direction de Réglementation*) Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z września 1947 r. czytamy: „Czynią oni [przedstawiciele CGT w komisjach rekrutacyjnych ONI — przyp. P.S.] DP i uchodźcom prawdziwe przesłuchania policyjne dla poznania ich poglądów politycznych i eliminacji pod byle pretekstem tych, u których właśnie odkryli antykomunizm”⁴¹. Ten ostatni czynnik działał przeciwko interesom uchodźców

³⁷ G. Tapinos, *L'Immigration étrangère en France 1946–1973*, Paris 1975, s. 22; A. Spire, *Étrangers à la carte. L'administration de l'immigration en France (1945–1975)*, Paris 2005, s. 29.

³⁸ Analiza tego zagadnienia, zob. J. Maspero, *La question des personnes déplacées polonaises dans les zones françaises d'occupation en Allemagne et en Autriche: un aspect méconnu des relations franco-polonaises (1945–1949)*, „Relations Internationales” 2009/2, s. 59–74.

³⁹ AN, Affaires militaires, sygn. F 9, t. 3839, Lettre de la CRP en France au MPDR avec une demande de l'aide supplémentaire pour les Polonais dans la zone française d'occupation en Allemagne, Paris, le 27 septembre 1945.

⁴⁰ AN, Commissariat au Plan, sygn. AJ 80, t. 75, „Le Problème français de la main-d'œuvre», par M. Magron, ENA, 1^{er} cours, le 13 janvier 1947. Tłumaczenie cytatu z języka francuskiego — P.S.

⁴¹ AN, Police Générale, sygn. F 7, t. 16040, Note du 16 septembre 1947 de la Direction de la réglementation du Ministère de l'Intérieur. Tłumaczenie cytatu z języka francuskiego — P.S.

polskich, jako że byli oni uważani niejako z definicji za antykomunistów, gdyż nie chcieli powrócić do swojej ojczyzny. Tymczasem ówczesny minister pracy Ambroise Croizat był komunistą. Dziennik „L’Humanité” określał polskich DP przebywających w Niemczech „mordercami z Armii Andersa” i „elementami wysoce niepożądanymi”. Wiceminister pracy Patinand opowiadał się za ostrożnością, żeby nie dopuścić do utworzenia „faszystowskiej masy elementów antydemokratycznych”⁴². Jako naznaczeni piętnem antykomunizmu polscy wychodźcy często postrzegani byli przez dużą część społeczeństwa francuskiego (nie tylko zwolenników komunizmu) jako „faszyści” i „reakcjonisci”. Wydaje się ciekawe, iż ta etykieta „reakcjonistów” często była również przyklejana żydowskim DP — obywatelom polskim, chociaż w rzeczywistości ich niechęć do powrotu do Polski wiązała się częściej ze strachem przed antysemityzmem niż przed komunizmem⁴³ (nawet jeśli skądinąd wielu spośród nich nie było przychylnych ideologii komunistycznej).

Można stwierdzić, że akcja imigracyjna uchodźców polskich z Niemiec do Francji zakończyła się niepowodzeniem. Od 1946 r. działalność w tej sprawie prowadziły koła imigrantów polskich za pośrednictwem Komisji Emigracji do Francji, autonomicznej komórki przy Centralnym Związku Polaków we Francji, która z kolei była centralą polskich stowarzyszeń we Francji nieuznających władzy polskiego Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej w Warszawie.

Pomiędzy 1946 a 1947 r., kiedy ONI przeprowadzał rekrutację za granicą do niektórych sektorów przemysłu i górnictwa, imigracja Polaków była bardzo ograniczona. Według szacunków Międzynarodowej Organizacji do spraw Uchodźców (*International Refugee Organization*, dalej: IRO) w 1948 r. w wyniku akcji rekrutacyjnej ONI osiedliło się we Francji 11 850 polskich DP⁴⁴. Jeden z organizatorów akcji imigracyjnej do Francji oceniał w swoich ogólnych spostrzeżeniach na temat imigracji uchodźców polskich z Niemiec do Francji z 1948 r., że wynikało to z faktu, że ONI rozpoczął rekrutację od kandydatów do pracy w kopalniach. Tymczasem ogólnie panująca opinia faworyzowała warunki pracy w kopalniach w Belgii i Holandii. Ponadto wspomniana aktywność komunistów w komisjach rekrutacyjnych często zniechęcała do podejmowania starań przez polskich uchodźców — zdeklarowanych antykomunistów. Trzeba również zwrócić uwagę na duże trudności w imigracji całymi rodzinami — wobec braku tej formy zachęty emigracja indywidualna wydawała się znacznie bardziej korzystna do takich państw jak Holandia, Kanada czy Australia. Dopiero w 1949 r. francuskie Ministerstwo Spraw Ludnościowych ułatwiło łączenie rodzin z Polski imigrantom pracującym we Francji⁴⁵. Ogólnie preferowana była opcja emigracji zamorskiej, która oddalała wciąż żywotne widmo nowej wojny⁴⁶. Każdy z przytoczonych wyżej czynników stanowi częściowe wyjaśnienie przyczyn niepowodzenia akcji imigracji polskich dipisów z Niemiec do Francji.

Trzeba jednak dodać, że liczni DP po prostu zatarcili zwyczaj pracy przez lata spędzone biernie w urządzonych dla nich obozach. Dlatego też zainteresowanie wszelką aktywnością (w tym zawodową) nie było zbyt duże. Pobyt w obozach mógł wydawać się nawet najłatwiejszym rozwiązaniem problemu życia za granicą. Tego typu tendencje nie umykały uwadze pracowników aparatu IRO⁴⁷.

⁴² BPP, Spuścizna Aleksandra Kawalkowskiego, sygn. BPP 1171, Raport bieżący M. Biesiekierskiego z sytuacji i działalności na odcinku pracy i opieki społecznej między 1 VIII a 15 XI 1946.

⁴³ J. Maspero, *Itinéraires de Juifs polonais...*, s. 95, 96.

⁴⁴ J. Łaptos, op. cit., s. 186.

⁴⁵ A. Spire, op. cit., s. 128.

⁴⁶ BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 35, Zagadnienie osiedlenia Polaków z Niemiec na terenie Francji, [1948 r.].

⁴⁷ AN, OIR, sygn. AJ 43, t. 430, The International Refugees Organisation’s Report on Resettlement of non-repatriable refugees and Displaced Persons, 1947.

Nowa akcja rekrutacyjna, tym razem do pracy w rolnictwie, rozpoczęła się w 1948 r. Sytuacja polityczna we Francji była wówczas już głęboko zmodyfikowana. Od końca 1947 r. władze francuskie prowadziły ostrą walkę z ruchem komunistycznym w kraju, przede wszystkim poprzez delegalizację wszystkich komunistycznych organizacji cudzoziemców, w tym Ośrodek Akcji i Obrony Imigrantów (*Centre d'Action et de Défense des Immigrés*), do którego należało dziewięć prowarszawskich ugrupowań polskich⁴⁸. Wszystko to wydawało się sprzyjać polskim DP i uchodźcom. Jednak mimo tych okoliczności w ciągu sześciu pierwszych miesięcy 1948 r. udało się osiedlić zaledwie 2577 Polaków⁴⁹. Tym razem wydaje się, iż ewidentnie główną przyczyną niepowodzenia był brak zainteresowania ze strony dipisów we francuskiej strefie okupacyjnej Niemiec. Niemniej jednak w świetle opinii administracji IRO datującej się na początek 1949 r. ważnym czynnikiem wydaje się również brak dostatecznej liczby miejsc w Europie Zachodniej do osiedlenia tam imigrantów spośród DP z Niemiec, co z kolei stało u źródła różnorakich restrykcji przy przyjmowaniu imigrantów⁵⁰.

Według statystyk IRO w 1948 r. było we Francji 48 550 Polaków, którzy otwarcie odmawiali uznania rządu kraju swojego pochodzenia i zasługiwali na prawa wynikające z zaliczenia ich do kategorii polskich uchodźców politycznych⁵¹.

Co się tyczy żołnierzy polskich podporządkowanych alianckim władzom wojskowym, przede wszystkim armii brytyjskiej, nie podlegali oni w żaden sposób administracji francuskiej i pozostawali w wyłącznej zależności od swoich zwierzchników, skupieni w obozach wojskowych⁵². Główny Obóz Wojska Polskiego dla niezdemobilizowanych wciąż żołnierzy znajdował się w La Courtine (departament Creuse). Od połowy 1947 r., gdy rozpoczęła się akcja demobilizacyjna, kierowani oni byli za pośrednictwem komisji francuskich do pracy cywilnej. Najwięcej problemów było ze znalezieniem zajęcia dla inteligentów bez konkretnego zawodu, którzy przy tym często nie znali języka francuskiego. Trzeba stwierdzić, że podejmowane próby w celu ich readaptacji i asymilacji w społeczeństwie francuskim zakończyły się niepowodzeniem.

Stabilizacja międzynarodowej sytuacji politycznej przyczyniła się pośród Polaków we Francji do wzrostu tendencji do naturalizacji. Około 20 tys. Polaków z całej „nowej emigracji” zdecydowało się definitywnie pozostać we Francji, z czego większość z powodów politycznych. W tej grupie 3 tys. stanowili byli deportowani do Francji wschodniej.

W 1950 r. we Francji zamieszkiwało już około 150 tys. Francuzów pochodzenia polskiego. W przeciwieństwie do okresu międzywojennego, kiedy większość naturalizacji dotyczyła polskich Żydów, tym razem w większości obywatelstwo francuskie przyjmowali emigranci zarobkowi ze „starej emigracji” oraz uchodźcy polityczni z „nowej emigracji”⁵³.

⁴⁸ A. Spire, op. cit., s. 70.

⁴⁹ BPP, J. Jakubowski, sygn. tymcz. 40, Artykuł na temat imigracji uchodźców polskich z Niemiec do Francji, wycinek prasowy, 6 III 1949 r., j. francuski.

⁵⁰ AN, OIR, sygn. AJ 43, t. 172, Generalities about the repartition of the DPs in Europe: „Western Europe, French Union and Near East”, 1948/1949.

⁵¹ J. Łaptos, op. cit., s. 186.

⁵² AN, Affaires militaires, sygn. F 9, t. 3839, Lettre du Service des Réfugiés Étrangers du Ministère de l'Intérieur au Consul de Pologne à Paris sur l'aide-mémoire du Consulat Général de Pologne à Paris, Paris, le 14 avril 1945.

⁵³ BPP, Spuścizna Tadeusza Parczewskiego, sygn. tymcz. 1/I, Tekst zatytułowany: „Emigration polonaise en France”, [1954], s. 15.

France and Polish War Refugees and DPs during the First Post-war Years

The article intends to outline symptoms of assorted activities involving *displaced persons* (DPs) and Polish refugees undertaken by the French administration in 1944–1949. DP status was awarded to persons who had been resettled against their wish by the German authorities from occupied Polish territory. Polish wartime refugees included, in turn, Poles who came to France at the time of the Second World War and who, in contrast to the DPs, decided to leave Polish territory where they were threatened by the invaders. From March 1945 Polish DPs were grouped in repatriation camps supervised by the Ministry of Prisoners, Deportees, and Refugees (MPDR). In May 1945 there were 11 MPDR centres in Northern France, the site of the activity of the Polish Red Cross in France. When it became obvious that numerous DPs in Western Europe did not intend to return to their homeland, a certain number of Poles from Germany arrived in France thanks to the newly established *Office National de l'Immigration*. The majority came from the French occupation zone in Germany. In July 1947 Polish refugees in France (now also including DPs who decidedly opposed the idea of going back to their native land) received social and legal assistance rendered by the *International Refugee Organization*. According to statistics provided by the *International Refugee Organization* in 1948 there were 48 550 Poles in France, who openly refused to recognise the Polish government in Warsaw and were entitled to certain rights by being included to the category of Polish political refugees.